

TASVIRIY SAN'ATNI O'QITISHDA VIZUAL TAFAKKUR VA MILLIY-ESTETIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING INTEGRATIV METODIK MODEL

Orifaxon Ergasheva

Qo'qon davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada tasviriy san'atni o'qitish metodikasining hozirgi bosqichdagi dolzarb muammosi - o'quvchilarda vizual tafakkur, estetik idrok, kompozitsion tahlil va milliy-badiiy qadriyatlarga tayangan ijodiy kompetensiyani uzviy shakllantirish masalasi tadqiq etiladi. Tadqiqotda tasviriy san'at darsi faqat rasm chizish ko'nikmasini o'rgatuvchi amaliy mashg'ulot emas, balki ko'rish, anglash, talqin qilish, obraz yaratish va madaniy xotirani ijodiy qayta ishlash jarayoni sifatida talqin qilinadi. Maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, unda tasviriy san'at ta'limi uchun kuzatuv, badiiy tahlil, amaliy tasvir, refleksiya va raqamli-vizual vositalarni birlashtiruvchi integrativ metodik model asoslanadi. Modelda o'quvchi faoliyatining natijasi tayyor tasvir bilan cheklanmay, uning kompozitsion qarori, rang-tusni sezishi, shakl va fazoni idrok etishi, badiiy merosga munosabati hamda ijodiy fikrni og'zaki asoslab bera olish malakasi bilan baholanadi. Tadqiqot natijalari tasviriy san'at o'qituvchisi uchun darsni reproduktiv ko'chirishdan muammoli-ijodiy, tahliliy va shaxsga yo'naltirilgan ta'limga o'tkazish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, o'qitish metodikasi, vizual tafakkur, estetik tarbiya, milliy san'at, kompozitsiya, kreativ kompetensiya, integrativ metod.

Abstract: This article examines a current methodological issue in teaching fine arts: the coherent development of students' visual thinking, aesthetic perception, compositional analysis, and creative competence grounded in national artistic values. Fine arts education is interpreted not merely as practical drawing instruction, but as a process of seeing, understanding, interpreting, creating images, and creatively reworking cultural memory. The scientific novelty of the study lies in substantiating an integrative methodological model that combines observation, artistic analysis, practical depiction, reflection, and digital-visual tools. In this model, the learner's achievement is not limited to the finished image; it also includes compositional decision-making, sensitivity to colour and tone, perception of form and space, attitude to artistic heritage, and the ability to justify creative ideas verbally. The results indicate the necessity of moving fine arts lessons from reproductive copying toward problem-based, analytical, creative, and learner-centred education.

Keywords: fine arts, teaching methodology, visual thinking, aesthetic education, national art, composition, creative competence, integrative method.

Аннотация: В статье исследуется актуальная методическая проблема преподавания изобразительного искусства: целостное развитие у учащихся визуального мышления, эстетического восприятия, композиционного анализа и творческой компетентности, основанной на национально-художественных ценностях. Обучение изобразительному искусству рассматривается не только как практическое освоение рисунка, но и как процесс видения, понимания, интерпретации, создания образа и творческой переработки культурной памяти. Научная новизна исследования заключается в обосновании интегративной методической модели, объединяющей наблюдение, художественный анализ, практическое изображение, рефлексию и цифрово-визуальные средства. В данной модели результат деятельности учащегося оценивается не только по готовому изображению, но и по композиционному решению, восприятию цвета и тона, пониманию формы и пространства, отношению к художественному наследию и способности словесно обосновать творческий замысел.

Ключевые слова: изобразительное искусство, методика преподавания, визуальное мышление, эстетическое воспитание, национальное искусство, композиция, творческая компетентность, интегративный метод.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim makonida tasviriy san'atni o'qitish metodikasi fanining dolzarbligi bir necha omillar bilan belgilanadi: birinchidan, axborot almashinuvi tobora vizual belgilar, tasvirlar, infografikalar, ekran madaniyati va raqamli obrazlar orqali kechayotgan sharoitda o'quvchining ko'rgan narsasini tanqidiy anglash, estetik baholash va mazmunli ifodalash qobiliyati alohida kompetensiyaga aylanmoqda; ikkinchidan, milliy madaniyat, amaliy bezak san'ati, miniatyura, me'moriy naqsh, ranglar ramziyligi, xalq hunarmandchiligi va zamonaviy dizayn o'rtasidagi uzviylikni dars jarayonida ochib berish yosh avlodda badiiy didni shakllantirish bilan birga, madaniy identitetni mustahkamlaydi; uchinchidan, ta'lim jarayonida faqat chiroqli rasm chizdirish yoki tayyor namunani ko'chirtirish bilan chegaralanish san'atning eng muhim vazifasi bo'lgan ijodiy ko'rish, idrok, munosabat va talqinni susaytiradi. UNESCOning madaniyat va san'at ta'limi bo'yicha zamonaviy yondashuvlarida san'at inklyuziv va sifatli ta'limning tarkibiy qismi sifatida ko'riladi, OECD PISA 2022 kreativ fikrlash baholovi esa o'quvchining original va turli g'oyalarni ishlab chiqishi, ularni baholashi hamda takomillashtirishini XXI asr kompetensiyasi darajasiga ko'taradi. O'zbekiston ta'lim tizimida ham 2030-yilgacha mo'ljallangan strategik yo'nalishlar doirasida ta'lim sifati, madaniyat va san'atning rivoji, raqamlashtirish, maqsad-harakat-natija tamoyiliga asoslangan boshqaruv va natijadorlik mezonlari dolzarb masala sifatida qo'yilmoqda. Shu jihatdan tasviriy san'at darslari o'quvchining ko'z bilan ko'rish, qo'l bilan bajarish, tafakkur bilan tahlil qilish va qalb bilan his etish imkoniyatlarini birlashtiruvchi noyob didaktik maydondir. Biroq amaliyotda ayrim darslarda metodik maqsad ko'pincha mahsulotga, ya'ni yakuniy rasmga qaratiladi; o'quvchining kuzatuv madaniyati, kompozitsion izlanishi, obrazli fikri, shaxsiy talqini va refleksiyasi yetarli baholanmaydi. Ana shu ziddiyat maqolaning ilmiy muammosini belgilaydi: tasviriy san'atni o'qitishda badiiy-amaliy ko'nikma, nazariy tahlil, milliy-estetik qadriyat va zamonaviy vizual texnologiyalarni qanday metodik birlikda tashkil

etish mumkin? Tadqiqotning maqsadi tasviriy san'at darslarida vizual tafakkur va milliy-estetik kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi integrativ metodik modelni nazariy jihatdan asoslash va uning didaktik tarkibiy qismlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot predmeti tasviriy san'atni o'qitish metodikasida kuzatuv, badiiy tahlil, kompozitsion amaliyot, refleksiya va baholash mezonlarining o'zaro bog'lanishidir; obyekt esa umumiy va oliy pedagogik ta'lim sharoitida tasviriy san'at mashg'ulotlarini metodik tashkil etish jarayonidir.

Adabiyotlar tahlili va metod.

Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi bo'yicha mavjud ilmiy-metodik adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, mazkur fan mazmunida badiiy idrok, shaklni konstruktiv ko'rish, rangshunoslik, kompozitsiya, perspektiva, yorug'-soya, material bilan ishlash, bezak san'ati va tasviriy faoliyatning tarbiyaviy vazifalari o'zaro ajralmas holda namoyon bo'ladi. S. F. Abdirasilovning tasviriy san'at o'qitish metodikasiga doir qarashlarida darsning maqsad-vazifalari, boshlang'ich va umumiy ta'limdagi tasviriy faoliyat turlari, natyurmort, rang, badiiy bezak grafikasi, haykaltaroshlik hamda tasvirlashning metodik asoslari izchil yoritiladi; bu manbalar o'quvchida amaliy malaka shakllantirish uchun zarur tayanchni beradi, biroq hozirgi vizual madaniyat sharoitida ushbu tayanchni kreativ tafakkur, reflektiv tahlil va raqamli ko'rgazmalilik bilan boyitish zarur. Pedagogika nazariyasida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, muammoli o'qitish, faoliyatli yondashuv, integratsiya, kompetensiyaviy baholash va refleksiya tushunchalari san'at darslariga bevosita tatbiq etilishi mumkin, chunki tasviriy faoliyatda bilim tayyor qoidalar yig'indisi emas, balki subyektning sezgi, idrok, tajriba, estetik munosabat va amaliy harakat orqali hosil qiladigan shaxsiy natijasidir. Xalqaro tadqiqotlarda, xususan, OECD tomonidan kreativ fikrlashni baholashda original g'oya yaratish, fikrni rivojlantirish va mavjud g'oyani takomillashtirish kabi mezonlarning alohida ajratilishi tasviriy san'at ta'limi uchun ham bevosita ahamiyatlidir, chunki o'quvchi tasvir yaratish jarayonida bir mavzuga bir nechta kompozitsion yechim topadi, tasviriy materiallar imkoniyatini solishtiradi, rang kontrasti va nisbatini tanlaydi, xatolarni ko'radi va tuzatadi. UNESCOning madaniyat va san'at ta'limiga doir yondashuvlari ham san'atni faqat estetik zavq manbai emas, balki madaniyatlararo muloqot, inklyuzivlik, tanqidiy fikrlash va barqaror jamiyat qurish omili sifatida talqin qiladi. Milliy adabiyotlarda tasviriy san'at darslarida o'zbek xalq amaliy san'ati, miniatyura, naqsh, kulolchilik, kashtachilik, me'moriy bezak, mahalliy ranglar uyg'unligi va tarixiy obidalar bilan ishlash o'quvchilarning estetik tarbiyasini kuchaytirishi qayd etiladi, ammo bu jarayon ayrim hollarda faqat ma'lumot berish yoki bezak elementini ko'chirish darajasida qolib ketadi. Adabiyotlar tahlili asosida shunday xulosa kelib chiqadiki, tasviriy san'atni o'qitish metodikasida uch yo'nalish - klassik tasviriy savodxonlik, milliy-estetik meros va zamonaviy kreativ-vizual kompetensiyalar - yagona dars modeli ichida uyg'unlashtirilishi lozim; aks holda dars yoki akademik quruqlikka, yoki erkin ijod nomidagi metodik tartibsizlikka, yoki faqat texnologik ko'rgazmaga aylanib qolishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi nazariy-metodik loyihalash, qiyosiy-pedagogik tahlil, dars jarayonini modellash, kompetensiyaviy yondashuv va reflektiv baholash tamoyillariga tayandi. Maqola empirik statistik tajriba natijalarini sun'iy ravishda da'vo qilmaydi; uning asosiy vazifasi tasviriy san'atni o'qitish metodikasida qo'llanishi

mumkin bo'lgan ilmiy-metodik modelni ishlab chiqish, uning tarkibiy qismlarini asoslash va keyingi amaliy sinovlar uchun mezonlar tizimini belgilashdir. Metodologik nuqtayi nazardan tasviriy san'at darsi to'rt bosqichli faoliyat sifatida qaraldi: birinchi bosqich - idrok va kuzatuv, bunda o'quvchi predmet, tabiat, inson qiyofasi, bezak elementi yoki badiiy asarni shunchaki ko'rmaydi, balki uning tuzilishi, nisbatlari, ritmi, rang uyg'unligi, yorug'-soya munosabati va mazmuniy kayfiyatini tahlil qiladi; ikkinchi bosqich - badiiy muammo qo'yish, bunda mavzu tayyor buyruq sifatida emas, balki kompozitsion vazifa, obrazli savol yoki estetik tanlov sifatida beriladi; uchinchi bosqich - amaliy tasviriy faoliyat, unda o'quvchi qalam, bo'yoq, grafik materiallar, kollaj, dekorativ yechim yoki raqamli eskiz yordamida shaxsiy tasviriy qaror ishlab chiqadi; to'rtinchi bosqich - refleksiya va baholash, bunda yakuniy ishga faqat tashqi o'xshashlik nuqtayi nazaridan emas, balki g'oya, kompozitsiya, texnika, rang, milliy-estetik asos va ijodiy mustaqillik bo'yicha qaraladi. Tadqiqotda kompetensiyaviy mezonlar sifatida vizual idrok aniqligi, shakl-fazo munosabatini tushunish, kompozitsion markazni topish, rang-tusni asosli qo'llash, milliy san'at motivlarini mexanik ko'chirmasdan ijodiy talqin qilish, material bilan ishlash madaniyati, o'z ishini og'zaki himoya qilish va tengdoshlar ishiga madaniyatli fikr bildirish ko'rsatkichlari tanlandi. Modelni ishlab chiqishda integrativlik tamoyili yetakchi o'rin tutdi, chunki tasviriy san'at darsi tarix, adabiyot, texnologiya, dizayn, me'morchilik, ekologiya va axborot texnologiyalari bilan tabiiy ravishda bog'lanadi; biroq bu bog'lanish darsni mavzudan chalg'itadigan qo'shimcha ma'lumot sifatida emas, balki tasviriy obrazning mazmunini chuqurlashtiruvchi vosita sifatida qurilishi kerak. Shu metodologiya darsda o'qituvchi va o'quvchi munosabatini ham qayta belgilaydi: o'qituvchi faqat namuna ko'rsatuvchi emas, balki savol beruvchi, kuzatuvni yo'naltiruvchi, xatoni o'quv vazifasiga aylantiruvchi va har bir o'quvchining individual tasviriy ovozi topishga yordam beruvchi metodik rahbardir.

Natijalar

Tadqiqot natijasi sifatida tasviriy san'atni o'qitishda vizual tafakkur va milliy-estetik kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan integrativ metodik modelning besh komponenti ajratildi: motivatsion-estetik, idrokiy-tahliliy, amaliy-kompozitsion, madaniy-integrativ va reflektiv-baholovchi komponentlar. Motivatsion-estetik komponent dars boshida o'quvchini mavzuga emotsional va intellektual jihatdan kiritadi; masalan, natyurmort mavzusi faqat buyumlar joylashuvi emas, balki turmush madaniyati, ranglar kayfiyati, material fakturasi va xotira obrazlari orqali ochiladi. Idrokiy-tahliliy komponentda o'quvchi ko'rish intizomini o'rganadi: nisbatni taxmin qilish, katta shakldan mayda detalga o'tish, yorug'lik manbasini aniqlash, asosiy va ikkilamchi elementni farqlash, kompozitsion muvozanatni sezish, naqsh ritmini tahlil qilish kabi harakatlar sistemali bajariladi. Amaliy-kompozitsion komponent darsning markazidir, ammo u ko'chirishga emas, tanlovga asoslanadi; o'quvchi kamida ikki-uch eskiz variantini ko'rib chiqadi, kompozitsion markazni o'zgartirib ko'radi, rang gammasini tanlaydi, tasvirning qaysi qismi batafsil, qaysi qismi umumlashtirilgan bo'lishini belgilaydi. Madaniy-integrativ komponent milliy san'at namunalarini darsga mazmunli olib kiradi: Rishton kulolchiligi ranglaridagi ko'k-yashil uyg'unlik, Farg'ona vodiysi me'moriy bezaklaridagi ritm, Buxoro va Samarqand naqshlaridagi simmetriya, miniatyura san'atidagi tekislik va hikoya birligi, xalq amaliy san'atidagi ramziy shakllar

zamonaviy kompozitsion vazifalar bilan bog'lanadi; bunda o'quvchi tayyor naqshni shunchaki nusxalamaydi, balki uning ritm, rang, belgi va mazmun tuzilishini anglab, yangi kompozitsiyada qayta ishlaydi. Reflektiv-baholovchi komponent yakuniy ishini suhbat, o'zini-o'zi baholash, portfel, kichik ko'rgazma, og'zaki himoya va tengdosh fikri orqali baholashni nazarda tutadi. Model asosida tashkil etilgan darsda baholash mezonlari ham o'zgaradi: o'qituvchi faqat rasmning chiroyliligi yoki predmetga o'xshashligini emas, balki o'quvchining kompozitsion fikri, rang tanlovi, shaklni umumlashtirish qobiliyati, mavzuga munosabati, milliy motivni ijodiy qo'llashi va bajarilgan ishini tushuntirish saviyasini inobatga oladi. Natijada tasviriy san'at darsi o'quvchining estetik didi va texnik malakasini bir vaqtda rivojlantiruvchi jarayonga aylanadi; bu esa darsni faqat mahorat ko'rsatish maydonidan shaxsiy badiiy tafakkurni tarbiyalash makoniga olib chiqadi.

Muhokama

Taklif etilgan modelning ilmiy-metodik ahamiyati shundaki, u tasviriy san'at darslaridagi ikki chekka holat - qat'iy akademik ko'chirish va nazoratsiz erkin ijod - o'rtasida muvozanat yaratadi. Akademik ko'chirish o'quvchiga proporsiya, chiziq, shakl, yorug'-soya va material bilan ishlash tartibini beradi, lekin u yagona metodga aylansa, ijodiy tashabbus pasayadi; nazoratsiz erkin ijod esa o'quvchining shaxsiy ifodasini rag'batlantiradi, biroq u nazariy ko'rish va badiiy savodxonlik bilan mustahkamlanmasa, tasviriy ish tasodifiy tajribaga aylanadi. Integrativ modelda esa o'quvchi avval ko'radi, keyin tahlil qiladi, keyin tasviriy qaror tanlaydi, so'ng uni milliy-estetik yoki zamonaviy kontekst bilan bog'laydi va yakunda o'z ishini asoslaydi. Bu jarayonda o'qituvchining metodik saviyasi hal qiluvchi rol o'ynaydi, chunki yaxshi tasviriy san'at darsi faqat chiroyli namuna bilan emas, to'g'ri qo'yilgan savol bilan boshlanadi: nega bu rang kayfiyatni o'zgartirdi, qaysi chiziq harakatni kuchaytirdi, nima uchun kompozitsion markaz shu joyda, milliy naqsh elementi yangi tasvirda qanday ma'no oldi, ortiqcha detalni olib tashlasak obraz kuchayadimi yoki susayadimi? Bunday savollar o'quvchini ijodiy fikrlashga majbur qiladi va darsni mexanik bajarishdan izlanishga o'tkazadi. Raqamli vositalar ham shu modelda alohida o'rin tutadi, lekin ularning vazifasi o'qituvchining jonli ko'rsatmasini almashtirish emas, balki ko'rgazmalilikni kengaytirish, bosqichma-bosqich tahlilni ko'rsatish, rang variantlarini solishtirish, kompozitsion xatolarni tez ko'rish va portfel yaratishni osonlashtirishdan iborat. Digital vosita didaktik maqsadsiz qo'llansa, darsga faqat tashqi zamonaviylik beradi; metodik maqsad bilan qo'llansa, o'quvchining ko'rish va taqqoslash imkoniyatini kuchaytiradi. Muhokama shuni ham ko'rsatadiki, milliy san'at materiallarini darsga olib kirishda folkloriy bezakbozlikka tushib qolmaslik kerak: har bir naqsh, rang, shakl yoki kompozitsiya aniq badiiy vazifa bilan bog'lanishi lozim. Masalan, atlas matosidagi ritm faqat bezak sifatida emas, kompozitsion takror va kontrastni o'rgatish vositasi; miniatyuradagi tekislik faqat tarixiy ma'lumot emas, makonning shartli qurilishi; me'moriy koshindagi rang uyg'unligi esa rang kontrasti va muvozanatini tushuntirish uchun kuchli metodik manbadir. Demak, tasviriy san'at metodikasida milliylik shaklni takrorlashda emas, badiiy tafakkur usulini anglash va uni zamonaviy o'quv vazifasida qayta jonlantirishda namoyon bo'ladi.

Didaktik modelni dars jarayoniga tatbiq etish mexanizmi

Integrativ modelni amaliy darsga tatbiq etishda o'qituvchi avvalo mavzuni oddiy nom sifatida emas, badiiy muammo sifatida shakllantirishi kerak. Masalan, “Kuzgi natyurmort” mavzusi “Issiq va sovuq ranglar orqali kuz kayfiyatini ifodalash”, “Milliy buyumlar natyurmorti” mavzusi “Faktura, naqsh va rang ritmi orqali buyum xarakterini ochish”, “Manzara” mavzusi esa “Masofa va havo perspektivasini rang pasayishi orqali ko'rsatish” tarzida qo'yilsa, o'quvchi rasm chizishdan oldin nima ustida fikrlashi kerakligini tushunadi. Darsning kirish qismida 5-7 daqiqalik vizual suhbat, qisqa reproduksiya tahlili yoki real predmetni kuzatish mashqi beriladi; bu mashqda o'quvchi “nimani ko'ryapman?” savolidan “qanday ko'ryapman va nima uchun shunday tasvirlayman?” savoliga o'tadi. Keyingi bosqichda o'qituvchi texnik ko'rsatma beradi, ammo bu ko'rsatma tayyor rasmni ko'chirishga emas, harakat usulini tushuntirishga qaratiladi: umumiy shakldan boshlash, nisbatlarni belgilash, kompozitsion joylashuvni tekshirish, yorug'-soya massasini ajratish, rang dog'larini umumlashtirish, detallarni oxirida ishlash. Shundan so'ng o'quvchilarga kichik eskizlar ishlatish tavsiya etiladi, chunki eskiz tanlov madaniyatini rivojlantiradi; birinchi fikr har doim ham eng to'g'ri bo'lmasligi, kompozitsiya izlanish orqali kuchayishi o'quvchiga amalda ko'rinadi. Dars davomida o'qituvchi xatoni keskin rad etmaydi, balki uni savolga aylantiradi: predmet qayerdan yoritilgan, soya nima uchun bir xil tusda, orqa fon buyumni yutib yubormayaptimi, ranglar bir-birini qo'llayaptimi yoki urishyaptimi? Dars yakunida 5-10 daqiqalik refleksiya o'tkaziladi; bunda har bir o'quvchi o'z ishida eng muvaffaqiyatli yechimni va tuzatish zarur bo'lgan jihatni aytadi. Baholash varaqasida to'rtta mezon yetarli bo'lishi mumkin: tasviriy savodxonlik, kompozitsion yechim, rang/shakl ifodasi va ijodiy asoslash. Shunday mexanizm darsni ortiqcha byurokratik yuklamasdan, aniq metodik tartibga soladi. Muhimi, katta hajmdagi nazariy ma'ruza darsni o'ldiradi, faqat amaliy topshiriq esa fikrni sayozlashtiradi; tasviriy san'at metodikasining nozik joyi mana shu ikki ekstremum orasidagi jonli muvozanatdir.

Milliy-estetik materiallardan foydalanishning metodik chegaralari

Tasviriy san'at darsida milliy-estetik materiallardan foydalanish juda samarali bo'lishi bilan birga, nozik metodik mas'uliyatni ham talab qiladi. Chunki milliylikni faqat tashqi bezak, atlas parchasini fon sifatida qo'yish, naqshni ko'chirish yoki tarixiy obida nomini tilga olish bilan cheklash darsning badiiy va tarbiyaviy imkoniyatlarini toraytiradi. Milliy san'at namunasini o'quv vazifasiga aylantirish uchun o'qituvchi avvalo uning tasviriy tuzilishini tahlil qildirishi kerak: ritm qanday takrorlangan, simmetriya qayerda buzilgan, ranglar qaysi kayfiyatni bergan, shakl qanday soddalashtirilgan, bo'shliq va to'ldirilgan maydon nisbatlari qanday ishlagan, bezak elementi predmet shakliga bo'ysunganmi yoki mustaqil obraz yaratganmi? Shunday savollar orqali o'quvchi milliy san'atni tayyor qolip emas, badiiy fikrlash tajribasi sifatida qabul qiladi. Masalan, Farg'ona vodiysi amaliy san'atidagi nozik rang o'tishlari rangshunoslik mavzusi bilan, Rishton kulolchiligi fakturasi materialni sezish va rang dog'lari mavzusi bilan, tarixiy me'moriy bezaklar ritmi kompozitsion takror va modul tushunchasi bilan, miniatyura san'atidagi shartli makon esa dekorativ kompozitsiya va tekislik muammosi bilan bog'lanishi mumkin. Darsda mahalliy san'at namunasini ko'rsatishdan oldin o'qituvchi uning didaktik maqsadini aniqlab olishi lozim: u rangni o'rgatadimi, ritmni ko'rsatadimi, obrazni talqin qildiradimi, madaniy xotirani faollashtiradimi yoki kompozitsion muvozanatni tushuntiradimi? Maqsad aniq

bo'lmasa, hatto eng go'zal san'at namunasi ham darsda dekoratsiyaga aylanadi. Shuningdek, milliy motivlarni zamonaviy mavzular bilan bog'lash o'quvchilarning qiziqishini oshiradi: masalan, "An'anaviy naqsh asosida zamonaviy kitob muqovasi", "Mahalliy ranglar gammasida ekologik plakat", "Miniatyura kompozitsiyasi prinsipida shahar manzarasi" kabi vazifalar o'quvchini ko'chirishdan ijodiy qayta ishlashga olib chiqadi. Bu yondashuv milliy merosni muzeydagi sokin predmet sifatida emas, hozirgi vizual madaniyat bilan muloqotga kirisha oladigan tirik manba sifatida ko'rsatadi.

O'qituvchi metodik kompetensiyasi va dars muhitining ahamiyati

Integrativ yondashuvning muvaffaqiyati avvalo o'qituvchining metodik kompetensiyasiga bog'liq, chunki tasviriy san'at darsida bir vaqtning o'zida didaktik reja, badiiy sezgi, texnik ko'rsatma, individual yondashuv va madaniy izoh talab qilinadi. O'qituvchi kompozitsiya, rang, shakl, perspektiva, dekorativ yechim, material xususiyati va san'at tarixi bo'yicha bilimga ega bo'lishi bilan birga, bu bilimni o'quvchi darajasiga mos savol, mashq, ko'rsatma va baholash mezoniga aylantira olishi kerak. Ko'p hollarda dars sifatini murakkab terminlar emas, oddiy va to'g'ri tashkil etilgan kuzatuv mashqi belgilaydi: o'quvchi predmetning eng katta shaklini topdimi, fon va predmet chegarasini sezdimi, rang dog'larini alohida emas, munosabatda ko'rdimi, detaldan oldin umumiy tuzilmani belgiladimi? O'qituvchi bunday savollar orqali o'quvchining ko'zini tarbiyalaydi; san'at darsida ko'z tarbiyasi qo'l tarbiyasidan oldin turadi. Dars muhitida qo'rquv va masxara bo'lmasligi ham muhim, chunki ijodiy faoliyatda xato tabiiy jarayon; agar o'quvchi birinchi muvaffaqiyatsiz urinishdan keyin o'zini "rasm chiza olmayman" deb hisoblab qolsa, metodika mag'lub bo'lgan bo'ladi. Shu sababli o'qituvchi natijani emas, jarayonni ham ko'rishi, har bir ishda kamida bitta topilgan yechimni ko'rsatishi, tuzatish kerak bo'lgan jihatni esa aniq va bajariladigan vazifa tarzida berishi zarur. Dars xonasining vizual muhiti ham metodik omildir: devordagi reproduksiyalar, o'quvchilar ishlari, rang doiralari, kompozitsiya sxemalari, milliy naqsh namunalarining tartibli joylashuvi o'quvchining estetik idrokiga bevosita ta'sir qiladi. Biroq bular ko'rgazma ko'pligi emas, mazmunli tanlov bo'lishi kerak; devor ham darslikka o'xshaydi, ortiqcha va betartib material o'quvchini chalg'itadi. Demak, tasviriy san'at o'qituvchisi bir vaqtning o'zida rassom, metodist, kuzatuvchi, suhbatdosh va tartib beruvchi bo'lishi kerak; bu kasbning murakkabligi ham, go'zalligi ham shunda.

XULOSA

Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi bugungi kunda o'quvchiga rasm chizish usullarini o'rgatish bilan cheklanmay, vizual tafakkur, estetik did, kreativ fikrlash, madaniy xotira va shaxsiy badiiy pozitsiyani shakllantirish vazifasini bajarishi kerak. Tadqiqotda asoslangan integrativ metodik model tasviriy san'at darsini kuzatuv, tahlil, amaliy kompozitsiya, milliy-estetik talqin va reflektiv baholashning yagona jarayoni sifatida tashkil etishni taklif qiladi. Modelning afzalligi shundaki, u o'qituvchiga darsni metodik jihatdan tartibli, mazmungan boy va o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan tarzda qurish imkonini beradi; o'quvchi esa tayyor namunani ko'chiruvchi ijrochi emas, ko'rganini anglaydigan, his qilganini tasvirlaydigan, tanlagan yechimini asoslaydigan ijodiy subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Maqolada ilgari surilgan yondashuv keyingi bosqichda real sinf va auditoriya sharoitida tajriba-sinovdan o'tkazilishi, diagnostik mezonlar bo'yicha monitoring qilinishi hamda o'qituvchilar uchun metodik tavsiyalar

paketiga aylantirilishi mumkin. Umumiy xulosa shuki, tasviriy san'at darsining kuchi bo'yoq, qalam yoki kompyuter dasturida emas, balki o'quvchini ko'rishga, ko'rganini anglashga va anglaganini obrazga aylantirishga o'rgatadigan metodik tafakkurdadir. Bunday tafakkur shakllangan joyda san'at darsi faqat baho olish uchun bajariladigan rasm emas, madaniyat, fikr va shaxsiy ifoda uchrashadigan tarbiyaviy-ilmiy maydonga aylanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Abdirasilov, S. F. (2012). Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Azizxo'jayeva, N. N. (2006). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.
3. Eisner, E. W. (2002). The Arts and the Creation of Mind. New Haven: Yale University Press.
4. Gardner, H. (1990). Art Education and Human Development. Los Angeles: Getty Center for Education in the Arts.
5. Hasanov, R. (2008). Tasviriy san'at asoslari. Toshkent: O'qituvchi.
6. OECD. (2024). PISA 2022 Results. Volume III: Creative Minds, Creative Schools. Paris: OECD Publishing.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2026). PF-21-son, 16-fevral: Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha mo'ljallangan ustuvor yo'nalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida.
8. Read, H. (1958). Education through Art. London: Faber and Faber.
9. Tolipov, O'. Q., & Usmonboyeva, M. (2006). Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent: Fan.
10. UNESCO. (2025). UNESCO Framework for Culture and Arts Education: Implementation Guidance. Paris: UNESCO.
11. Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and Creativity in Childhood. Journal of Russian and East European Psychology, 42(1), 7-97.
12. Kuzdeubayev, A., et al. (2024). Multimodal learning of academic drawing and descriptive geometry. LACCEI International Multi-Conference for Engineering, Education, and Technology.